

У овом тексту се нећу бавити анализом стварних културних, политичких, социјалних подела у Србији и стварно постојећих подела по спољнополитичком опредељењу, израженим у формалним програмима српских политичких странака у постпетооктобарској Србији. Покушаћу само делимично да одговорим на питање зашто се стварају друштвене дихотомије по критеријуму спољнополитичке оријентације, како се стварају и одржавају, и који је социјални аспект ове дихотомије, односно њихова социјална функција. Из текста ће бити изостављени сви други, много значајнији аспекти произвођења и постојања ове дихотомије, као што су безбедносни и геополитички.

Овај текст садржи следеће тезе:

Подела на проевропске и антиевропске силе је у почетку била одраз политичке стварности и изражавала је поделу унутар јавног мњења, односно гласачког тела.

У сврху сређивања и стабилизовања политичког система, она је требала бити замењена идејним или идеолошким поделама.

До ове замене није дошло због баналног разлога – неозбиљности политичких странака, њихових врхова и саме државне политике.

Диференцирање по спољнополитичком опредељењу, кад нема своју основу у гласачком телу, бива произвођено.

Оваква диференцијација није конструктивна, но она јесте функционална и то пре свега

за владајуће странке.

После октобра 2000. године створен је политички распоред и од самог почетка је успостављен монопол од стране проевропских странака, односно њихових страначких кадрова над свим политички релевантним еврореформским процесима.

Политички распоред и поделе су повезане са социјалним поделама, унутар дистрибуције моћи као критеријум се опет појављује стварна или наводна (произведена) спољнополитичка оријентација.

Да би се подела на европске и антиевропске силе легитимисала и учврстила, коришћени су ванполитички (култура) аргументи.

Европски пут је дефинисан као историјски нужан, утилитаран, цивилизацијски.

Из начина на који се схвата европеизација и проистиче стварање препрека и кад оне објективно не постоје.

Антиевропске силе функционишу као силе чије постојање индиректно легитимише европске силе, које се опет схватају као историјски нужне.

Европске силе се отеловљују у владајућем слоју, и политичкој елити као њеном врху.

Циљ сваког владајућег слоја је да стање остане непромењено, социјална структура непокретљива.

Антиевропске силе делују као механизам посредством којег се спроводи искључивање из доминантних дрруштвених процеса и контекста политичке, економске, и културне

моћи. Антиевропске силе индиректно омогућају репродуковање непромењене социјалне структуре и успостављеног "постреволуционарног" распореда.

Кад "антиевропске" силе ојачају, европске силе их средствима манипулације и пропаганде делегитимишу. Успех у овом процесу делегитимације је показатељ стварних односа снага у друштву. У том односу снага кључни носилац моћи у Србији јесу европске силе.

У овом процесу делегитимације опозиције, битно је такозвано "минирање" изнутра (унутар опозиционог покрета, митинга, скупа, перформанса, критике, странке, итд). Рецимо један скуп може споља изгледати као опозициони, но комбиновањем симбола, речи, гестова, радњи, могуће га је преокренути у своју супротност. Патриотски скуп је могуће претворити у антипатриотски или проевропски у антиевропски. Ово се постиже произвођењем дискрепанције између наводне поруке и стварне поруке створене комбинацијом симбола. На пример ово се манифестује код риалити шоа Велики брат, јер његова наводна порука је: Ви сте сви под тоталном контролом, а његова стварна порука је: Контрола је могућа у будућности, на овај начин ми вас упозоравамо, ви бисте требали да се одупрете томе итд. Скривена порука Великог брата мења његову функцију, дакле, он није у функцији успостављања тоталне контроле, него сасвим супротно, његова права функција је производња отпора тоталној контроли. Риалити шоу Велики Брат нуди самог себе као медијум кроз који је критику могуће упутити стварним политичким центрима моћи лоцираним у мрежи технолошких средстава, идеолошких парадигми, модела друштвених односа, преовладавајућих девијација итд. Слично овоме, могуће је организовати патриотски скуп, чија ће структура омогућити индиректно легитимисање анационалне идеологије или скуп који наводно пропагира Европски пут, а у суштини га делегитмише.

Нажалост диференцирање на европске и антиевропске силе обухвата не само политичке странке, медије, организације него и саме људе. Ова дихотомија служи и хијерархизовању људи по њиховим културним карактеристикама. Нижи нивои успостављених хијерархија постали су објект понижавања, обезвређивања, репресије, дисквалификавања. У овим процесима се манифестује колективна агресивност и механизам пројекције.

Производња дихотомија од стране политичке елите указује на недемократичност политике. Процесима искључивања онемогућаје се стварање друштвеног консензуса, који је од кључног значаја за демократију и друштвену стабилност.

Са културолошког аспекта искључени се поимају као културно инфериорна бића, скоро као нижа раса, животиње.

Статус неистомишљеника, политички неподобних представника наводних антиевропских сила је, по свим индикаторима, скоро сличан статусу националних мањина у земљама које спроводе дискриминацију по националном кључу.

Овакво стање је резултат читавог низа грешака, које највероватније неће бити исправљене. Дакле, можемо очекивати репродуковање социјалног и политичког односа снага, непромењене односе, непокретљиву социјалну структуру.

Економска криза ће нарушити социјални положај владајућег слоја, но озбиљна социјална несигурност ће бити својствена нижим слојевима који се добрим делом поклапају са наводним антиевропским силама.

Земља која на силу хоће у отпад да пошаље на хиљаде својих студената, магистара и доктораната, да их прекрије мраком јесте земља са којом нешто озбиљно није у реду. Овај феномен је изван рационалног поимања. Опет, са друге стране, управо њихово искључивање омогућује младим Европејцима, "плутајућим субјектима међу метафорама" да добију подршку од државе и страних фондова за њихове истраживачке пројекте о Душку Дугоушку, Мики Маусу и Паја Патку. Истраживање улоге Паје Патка, Микија Мауса и Душка Дугоушка у процесу нашег приближавања Европи је од епохалног значаја.

I

Подела на европске и антиевропске силе у постпетооктобарској Србији је пре свега политичка подела која се заснива на спољнополитичкој оријентацији. Настаје након петооктобарске промене када је нова коалициона влада, конституисана од осамнаест политичких странака, формирала власт свргавањем Слободана Милошевића. Државна политика нове републичке владе, заједно са владом на савезном нивоу, темељно је промењена у свим областима од спољне политике па све до привредне политике. У

нуклеусу ове промењене политике, се налазио програм друштвене реформе утемељен на неолибералном концепту. Но, независно од овог концепта, промена спољне политике је изведена кроз радикалан заокрет од односа сукобљавања са земљама чланицама ЕУ у којима се налазила Србија ка односу сарадње. Радикализам заокрета је још јаснији ако се узме у обзир да је само годину дана пре те промене СР Југославија била бомбардована од стране чланица НАТО-а и то без одобрења Савета Безбедности УН, односно без одобрења највећих светских сила које имају право вета, као што су Кина, Русија и Индија. Основни циљ спољне политике Републике Србије након петог октобра 2000. био је, а и данас је, чланство у ЕУ. У сваком случају, ради се о радикалном заокрету узимајући у обзир да је до тада ЕУ перципирана као политички непријатељ. За ову перцепцију није одговорна само политика Слободана Милошевића, нити његова антизападна пропаганда, коју су неки сматрали узроком антизападног расположења. Почетак политичке транзиције у Србији, као и на простору бивше СФРЈ је спровођен управо позивањем на западне демократије и капитализам. Дакле, у првим фазама увођења вишепартијског система идејно је делегитимисан социјализам, и актуелизовано је афирмативно тумачење Запада, капитализма и демократије, које је до тада, унутар образовног система и интелигенције, не само српске него и југословенске у целости, представљало апсолутну реткост. До 1986. године Запад је негативно конотиран, а ово негативно конотирање свој крајњи израз добило је у чувеној антиципацији о неизбежној "пропасти западне цивилизације" која је, узгред буди речено, дошла управо са Запада. Делегитимација социјализма и актуелизација афирмативног тумачења Запада, либералне демократије и капитализма је наилазила на отпор само од стране "најрадикалнијих" комуниста и марксиста, који су се противили увођењу вишепартијског система, залажући се за друге видове плурализма. Овај отпор је лако сломљен захваљујући повољним геополитичким кретањима у свету, која су већ 1986. (обраћање М. Горбачова на конференцији у Рејкјавику) године најавила слом социјализма. Но, упркос почетном прозападном расположењу, антизападно расположење се развијало постепено и његово интензивирање било је у корелацији са процесима јачања институционалне, политичке и уставне кризе унутар СФРЈ, која је опет била интегрални део, узрок и последица, истовремено, дезинтеграционих процеса у СФРЈ. Што су били већи расцепи унутар СФРЈ и снажнији сецесионистички захтеви Словеније и Хрватске, Запад је све више, додуше, у првим фазама опрезно и постепено, а затим отвореније и јасније, стајао на страну сецесионизма и тиме се директно постављао супротно од оне позиције на којој се налазила политика Србије и Црне Горе. Политика Хрватске и Словеније се темељила на два принципа: тежњи за одвајањем од СФРЈ и остварењем сопствене државности и на тежњи укључивања у европску културу, цивилизацију, заједницу итд. И хрватски и словеначки политичари су схватили да су ова два циља међусобно повезана и зависна један од другог. Пошто су постојали индикатори да ће се десити оружани сукоби унутар Хрватске, наоружавање, односно снабдевање Хрватске оружјем долазило је из разних праваца, а пресудну подршку остваривању независности Хрватске, односно признању њеног суверенитета дала је Немачка. С обзиром на тадашње стање унутар Европске заједнице, односно повећану моћ и утицај Немачке која је настала након њеног уједињења, логична је претпоставка да је цео одговор Европске заједнице, односно уније, на кризу у СФРЈ у ствари дефинисала Немачка, и не само одговор Европске заједнице него и одговор Запада у целини. Хрватска је била (и данас је) миљеник и штићеник немачке политике

те отуда произилази хиљадама пута отпевана песма Данке Дојчланд. Сукоб са Хрватском је довео Србију у ствари у сукоб са, пре свега, Немачком, Ватиканом, Аустријом, итд. Како су деведесете године пролазиле, овај сукоб је био све интензивнији да би на крају кулминирао чином бомбардовања од стране НАТО-а. Што се тиче ових сукоба током свих година последње деценије двадесетог века, од великог значаја је истаћи да се није радило о сукобу са целим светом. "Ми смо били у сукобу с целим светом" је реченица пропагандног карактера и не одговара истини. Русија, Индија, Кина као три земље које имају право вета у Савету безбедности, нас нису бомбардовале.

Што се тиче унутрашњег политичког стања, истина је да су тадашње опозиционе странке, за разлику од државне политике која је због сплета околности ушла у конфронтацију са тада економски експанзивним Западом, све време истицале своје прозападно, проевропско и продемократско опредељење. Како је време пролазило, ове странке су имале све већу подршку млађе, образованије и урбаније популације, па се може прихватити популарна, аналитичарска, у овом случају тачна теза, да су се културне, генерацијске поделе поклапале са тадашњим политичким поделама. Што се тиче страначких ресурса, кадра, опозиционе странке су, што је и нормално, биле хетерогене. Унутар њих је било и бивших комуниста, и монархиста, и републиканаца, као и бивших радикалних аутономаша, амерофила, германофила, теиста, атеиста, припадника већинског народа, припадника националних мањина, итд. У оцени порекла и профила, ових тада опозиционих странака, постоје различита мишљења. Једни их делегитимишу називајући их комунистима, док, са друге стране, неки социолози истичу да се у тадашњој опозицији или њеним деловима могао препознати анти-антифашизам. У сваком случају, тадашња опозиција је била по питању свог кадра хетерогена. Ова хетерогеност је вероватно један од разлога нестабилности и несклада у опозицији. На овај несклад, неслогу и нејединство унутар опозиције, указивао је рецимо и Иван Стамболић у свом последњем интервјуу. Једине њихове заједничке црте биле су: критика Милошевићеве политике и геополитичка окренутост Западу. У свему осталом су били разједињени, подељени, некад и радикално. Но, упрокос подељености, акумулисано незадовољство у земљи и помоћ Запада, стратешка и финансијска, омогућили су да се насилним путем сруши Слободан Милошевић. Само становништво је веровало, ако ћемо искрено, наивно, да је довољна само његова добра воља за другачијим системом, добра воља исказана и изборним, па и рушитељским путем за прикључивањем Западу, па да све постане и буде боље. У ово је вероватно веровао врх сваке тадашње опозиционе странке. Нажалост, у року од само неколико месеци се показало да је свака таква нада, било обичног сељака, било тадашњег државног врха, била пријатна варка. Притисци Запада су настављени, па чак и повећани, иако су у Србији, тада, и на републичком и на савезном нивоу биле владе потпуно окренуте Западу. Зашто је Србија поново под притиском? Зашто Запад врши толики притисак на Зорана Ђинђића? Иако потпуно супротне оријентације, профила, спољнополитичке усмерености, Зоран Ђинђић се веома брзо нашао у сличној ситуацији као и Слободан Милошевић, разапет између спољашњих и унутрашњих притисака, само у обрнутом смеру (константа последњих двадесет година: немогућност успостављања равнотеже између спољашњих и унутрашњих притисака). Због чега оволики притисци? Због

Милошевића? Предајмо Милошевића и биће боље. Због приватизације привреде? Приватизујмо привреду. Због заосталости? Реформишимо културу. Због турбо-фолка? Критикујмо га. Због генерала? Испоручимо генерале. Због просвете? Потпишимо Болоњску декларацију. Са овим питањима можемо у недоглед.

II

Шта се дешавало на унутрашњем политичком плану? На унутрашњеполитичком плану, политички страначки систем се поделио на позиционе и опозиционе странке, од којих су се ове прве дефинисале као проевропске. Истицање проевропског опредељења је логично, будући да се заиста радило о политичким странкама које су градиле свој идентитет током '90-тих управо на овој спољнополитичкој парадигми, па је њихово самоодређење као и монопол над Европским путем ипак био легитиман. С друге стране, опозиционе странке су дефинисане као антиевропске, што је такође логично, узимајући у обзир да су свој идентитет градиле на негативном односу према Западу. Тако смо, унутар парламента, добили поделу на владајуће проевропске странке и опозиционе антиевропске странке. Но, ова подела је брзо требала бити замењена идејним, односно, идеолошким поделама на левицу, центар, десницу. С једне стране, успостављање овакве поделе је било немогуће, због светских околности, односно, промењеног паралелограма политичких сила и у свету и у земљама Запада. Диференцијација на левицу и десницу релативизиована је током осме и девете деценије двадесетог века у скоро свим земљама Европске заједнице. С друге стране, до ове поделе унутар Србије није дошло због неозбиљности наших странака, односно страначких врхова, неозбиљности саме државне политике и константне политичке нестабилности у земљи. Политичка нестабилност се појављује и као узрок и као последица непостојања озбиљних политичких подела. Док је у почетку подела на европске и антиевропске странке, односно силе могла да се схвати, у каснијим фазама она функционише као индикатор карикатуралног, кафанског, недобронамерног и у суштини недовољно озбиљног бављења политиком.

Парадоксално, радикализам политичког живота у земљи, радикалне конфронтације, нису проистицале из сложених политичких програма политичких странака, него потпуно обрнуто – из сиромашног и недовољно артикулисаног идејног профила политичких странака. Целокупан ангажман свих странака на власти свео се на две црте: на радикалну критику владавине Слободана Милошевића и на радикално залагање за европски пут. Недоследност свом имену и несклад са собом су

најуочљивији код политичких странака наводно социјалдемократског опредељења. Време транзиције и социјалне кризе је овим странкама идеално погодно за промовисање својих програма, уз истовремено залагање за европски пут. Но, у области привредне политике, ове странке су подржавале неолиберални концепт привредне реформе, уз истовремену употребу неолибералног приступа социјалним питањима. Сваки разговор о социјалном стању, кризи, радницима се одбацивао као популизам.

Тако сиромашних политичких програма, нејасних идеолошких профила, у нескладу са сопственим именом, политичке странке су се окренуле другим начинима, мање озбиљним, помоћу којих су се презентовале јавном мњењу. Сам приступ проблему евроинтеграционих процеса се свео на галаму о Европи. Свима је јасно да је бављење проблемом евроинтеграција било недовољно озбиљно и компетентно. Присталице политике Зорана Ђинђића наглашавају да је процес реформи друштва и евроинтеграција заустављен његовим убиством, те ову неозбиљност, некомпетентност и незаинтересованост за друштвене реформе приписују трећој и четвртој постпетооктобарској влади. Критичари свих постпетооктобарских влада сматрају да је цео проблем евроинтеграција од самог почетка био погрешно постављен, као принудна тема о којој се никада није водила јавна расправа, која је од почетка била монополисана итд. Но, независно од разних ставова који постоје код нас у вези овог питања, могло би се рећи да је недостатак компетенције и озбиљности сакриван стратегијама произвођења сукоба, али и стратегијом маскирања објективних и озбиљних проблема какви су на пример корупција, социјална криза, милион незапослених, итд. Једна од стратегија којом су се сакривале грешке и проблеми транзиције била је прича о фамозним препрекама које производе антиевропске странке, односно силе.

III

Проевропске силе или проевропске странке су се одређивале не само по односу према Европи, односно по спољнополитичком одређењу, њихова аутоидентификација се базирала и на диференцирању од опозиционих странака, одредивши их антиевропском силом, односно препреком, препреком Европској унији, односно бољем животу, вишем стандарду, уређенијем друштву, демократији, свету итд. Овако успостављена диференцијација на проевропске силе и антиевропске силе је, временом, постала све сложенија, обогаћивана је новим класификацијама, атрибуцијама, поделама, етикетама, које су се све више и више ређале како је време пролазило, стварајући све богатије блокове подела и све супротстављеније концепте. У овим блоковима ишчезавају политички елементи који се тичу идеолошког опредељења (које је иначе како смо рекли сиромашно и непрофилисано), а на њихово место долазе они који се тичу културе. У политичку игру су ушли појмови као што су финоћа, васпитаност, цивилизованост, писменост, примитивност, малограђанштина, урбаност, итд. Спајање ових елемената са

политиком омогућује успостављање политичке хијерархије не само између политичких странака (на оне које имају власт и оне које је немају), него нажалост и између самих бирача, грађана, односно људи. Могуће је уочити законитост између степена антагонизма између политичких странака у њиховој борби за моћ и власт и степена инструментализовања културе као области у којој се налазе аргументи за аутолегитимацију и делегитимацију других. Што је интензивнија и агресивнија борба за моћ и власт то се интензивније, чешће и радикалније странке позивају на културу у овом или оном значењу (просветитељском или антрополошком) те речи. Што је сукоб радикалнији то је хијерархизовање грађана по културним критеријумима такође радикалније, грађани се радикалније хијерархизују, а културне препреке и поделе између себе сматрају већим, важнијим и непремостивијим. Такође је уочљива још једна законитост. Док се проевропске странке у сврху аутолегитимације користе културом у њеном просветитељством значењу, односно апострофирају значај културних установа, елитне уметности, значај писмености и образованости, значај формалног културног нивоа нације, дотле опозиционе, у ужем политичком контексту одређене као антиевропске, наглашавају значај националних културних идентификатора као што су религија, ћирилица, културна традиција, значај историјских споменика. И једна и друга страна указују на значај културних вредности, но ове вредности схватају на различит начин. Проевропске странке проблем нашег вредносног система везују за евроинтеграционе процесе, те акцентују вредности које чине део политичке културе и детерминишу тип политичке културе. Такозване антиевропске странке указују на угроженост традиционалних вредности и саме националне културе и залажу се за афирмацију истих, неповезујући овај проблем са спољнополитичком оријентацијом. Ниједна страна, иако дубоко свесна проблема са менталитетом, нема никакву идеју како да се реши овај проблем. Док проевропске странке своје неистомишљенике називају примитивцима, ове антиевропске странке своје неистомишљенике сматрају издајницима по дефиницији.

С обзиром да институционалну моћ, монопол над доминантним политичким активностима и процесима и власт имају позиционе странке, односно проевропске, њихове квалификације/дисквалификације, хијерархизације, тумачења, аргументације владајућих странака претежу над опонирајућим, онда то значи да одговорност за тип доминантне реторике, узајамног поимања имају ове странке. С обзиром да владајуће странке у највећем делу партиципирају у креирању и вођењу државне политике, сламању отпора самима себи (што је тежња сваке моћи), оне су одговорне за начине на које се дели друштво, за евентуално социјално, политичко, културолошко хијерархизовање и за евентуалну дискриминацију, уколико она постоји, а која произилази из успостављаних и репродукованих хијерархија. У Србији, или у било којој другој земљи, демократија није могућа уколико држава спроводи репресију и дискриминацију над сопственим грађанима, свим грађанима или одређеним делом грађана.

IV

Држава је по дефиницији репресивна и без механизма репресије не може да постоји, као уосталом ни култура или цивилизација. Против елементарне репресије се није смислено борити. Но, вишак репресије постоји онда када држава не третира своје грађане као једнаке, једнаке пред законом и у својим правима. На пример у та права спадају: право на живот, право на слободу мишљења, право на слободу организовања, право на својину, право на јавно окупљање, право на образовање, политичко организовање, синдикално протестовање, право на политички избор, право на слободно исповедање своје вере, итд. Јасно је да ова права могу бити формално гарантована и заштићена законским системом, али и паралелно угрожавана. Побољшавање друштва посредством институционалних механизма који онемогућују покушаје државе, групе, појединца да дискриминише и угрожава права других јесте позитиван аспект и води хуманизовању друштва и међуљудских односа. Но, у једној држави могу постојати закони и механизми који онемогућују ускраћивање социјалних и других права и привилегија неким специфичним групама, на пример хомосексуалцима, Ромима, црнцима, женама, деци, то и даље не значи да се не спроводи дискриминација извесних делова грађанства дате државе.

Дискриминација и репресија су индикатори кризе либералнодемократских принципа. Ови принципи и правила либералне демократије су изграђени управо да би онемогућили репресију и дискриминацију и створили услове за постојање и развијање слободе појединца. Друштвени положај унутар либералнодемократског друштва би требао бити ствар постигнућа, а не порекла или припадности, а демократска држава је демократска само ако је инклузивна. Механизми искључивања по расној, националној, етничкој основи функционишу у земљама у којима је моћ злоупотребљена и узурпирана од стране појединца, односно владара, групе, владајућег слоја, елите, једне политичке странке итд. Да би се предупредила узурпација моћи и апсолутизација власти на штету грађана, власт се дели на законодавну, судску и извршну, друштвени односи се регулишу законима, а власт се бира и смењује у складу са изборном вољом грађана израженој на слободним и тајним изборима. Посредством ових механизма успоставља се друштвени консензус између владара и поданика, власти и грађана. Но, моћ је чудо. Има социјалне, политичке и културне аспекте. Поред ових формалних ту је и онај аспект који се тиче људске природе. У природи моћи је и тежња за њеним репродуковањем и репродуковањем статуса quo. У природи моћи је такође тежња за њеним повећавањем. Но, што је више моћи на једној страни, то је више немоћи на другој страни. Репродукција моћи, њено интензивирање, репродуковање истих модела њеног дистрибуирања у друштву стварају напете односе и конфликте. У оваквим ситуацијама репресија је неизбежна.

Она је могућа кад су претходно успостављени односи економске, политичке и културне неједнакости. Њој претходи подела на њене субјекте и објекте, која је створена формалним институционалним средствима или мање формалним и неинституционалним – на пример помоћу стереотипа, предрасуда, устаљених схватања. Репресија је неодвојива од погледа на свет, од схватања о стварности о себи о другима, о постојећим разликама и неједнакостима. Овај поглед на свет и скуп схватања настају током примарне и секундарне социјализације помоћу које се у личност уграђују културни елементи какви су норме, правила, вредности, схватања, навике, итд. Друштва, политички системи, скупови схватања, погледи на свет се мењају еволутивно или револуционарно. Без обзира да ли је реч о једној или другој врсти промене, друштвено привилеговани слојеви се веома тешко одричу од својих схватања која су и сама интегрални део или пратилац друштвеног положаја и привилегија које тај положај носи са собом. Привилеговани друштвени слојеви по природи ствари теже конзервирању статуса quo, јер им постојеће стање, онакво какво јесте, омогућује интергенерацијско репродуковање привилегија, док, са друге стране, непривилеговани теже промени како би се кроз ту промену ослободили створених, институционалних или ванинституционалних друштвених опструкција које им онемогућују развој њихових евентуалних потенцијала. Дакле, виши слој, а посебно елита као њен врх, жели да остане по сваку цену тамо где се налази, средњи слој љубоморно одмерава виши слој и покушава да му се приближи, док најнижи слој моли Бога да се неко смилује на њега и ослободи га социјалне немилости. Нижи слојеви обично бивају изиграни, те временом постају револуционарни, склони насиљу и насилним променама друштва. После насилних промена (које често коинцидирају са сложенијим променама унутар друштва) долази до промене распореда између слојева, до промене у контексту моћи, промена начина дистрибуције моћи, успостављања нових односа неједнакости. Бивши виши слојеви након насилних промена могу да падну на ниво најнижег слоја, и обрнуто, бивши нижи слојеви у новом контексту се позиционирају на више нивое социјалне структуре.

Либералнодемократско друштво се посредством својих гласноговорника обраћа грађанима са тврдњом да дискриминација не постоји, да сви имају једнака права, да су слободе загарантоване, шансе за успех једнаке и зависе искључиво од појединца да ли ће их искористити и од његових талената, способности и рада. Дакле, у либералнодемократском друштву, пошто у њему појединац по дефиницији није одређен пореклом него постигнућем, пошто не постоје механизми институционалне дискриминације, социјалне неједнакости су резултат природних неједнакости, односно разлика у способностима, талентима. Виши слојеви обожавају ову теорију, те иду унаоколо, шетају се и тврде како њихова социјална позиционираност није резултат њиховог порекла, етничке припадности и етничких веза, боје коже, родне припадности, верског идентитета или страначке припадности, него искључиво њихових супериорних способности и њихове вредноће и рада. Нижи слојеви сумњају у ову теорију и сматрају је баналном и провидном причицом и манипулацијом, жале се на социјалну неправду, а то опет логично генерише незадовољство на крају и самим политичким системом који се створио такве неједнакости заједно са схватањима која их легитимишу пост фестум.

Аристократе су веровале да по природи ствари треба да буду супериорни у односу на остале, хијерархијски надређени нижим слојевима. Расисти (транснационална идентификација утемељена на раси), попут немачких нациста су веровали да припадају супериорној раси, развили су наводно научно утемељено учење о расним неједнакостима, а потом институционални систем помоћу којег су спроводили расну сегрегацију, дискриминацију и репресију и на крају екстерминацију. У расистичким друштвима, расне предрасуде се уграђују у институције и организације, те ове не могу да постоје без њих. Резултат расистичке, транснационалне идеологије, и на њој утемељене колективне идентификације на бази расне припадности, настале између два светска рата у Немачкој, био је око 67 милиона жртви. Све ове жртве су резултанта немачке воље за моћ пробуђене у специфичним околностима светске економске депресије, под утицајем незадовољства Немаца тумачењем, у Версајском уговору, узрока Првог светског рата. По Версајском уговору, Немци су криви за избијање овог рата. Пробуђена немачка воља за моћ створила је највећу трагедију у историји човечанства, те се вара се онај ко мисли да је ова трагедија заборављена. Нико њу није заборавио, а најмање Руси, Јевреји, Пољаци, Чеси, Срби, Роми итд.

V

Недемократско друштво, склоно репресији, своју праксу репресивног деловања спроводи уз помоћ механизма искључивања. Неко се укључује, неко се искључује. Како ко. Ове процесе је могуће спроводити упркос постојању институционалних механизма који би формално требали да спречавају репресију, дискриминацију и социјално искључивање неких категорија становништва. Претходно морају постојати категорије, подељени блокови, дефинисани сегменти становништва. Поделе могу да се дефинишу у складу са разним критеријумима. Националним, расним, итд. У постпетооктобарској Србији једна од главних подела је подела на европски и антиевропски блок (блокови, странке, медији, гласачко тело, организације). Критеријум поделе је политички, однос према земљама Европске уније, односно спољнополитичка оријентација – једни су за укључење у ЕУ, а други против. Владајуће странке које су створиле нови тип владајућег слоја су доминантно проевропског опредељења. Пошто, као што смо рекли, владајући слој своје привилегије брани разним схватањима, истинама, стратегијама, природно је да је и наш, тада створен, нови владајући слој, посегнуо за разним начинима легитимације своје владајуће позиције и делегитимације других који претендују на ову позицију власти и моћи.

Дакле, доминантни, владајући слојеви, а посебно елита као њихов врх, у погон обавезно стављају "науку", уметност, религију, институције, како би израдили скуп теза, "истина", помоћу којих легитимишу своју социјално надређену позицију. Није довољна само конструкција тих наводно објективних истина, нужно је исте репресивно наметнути

агенсима социјализације, учинити их саставним делом личности, односно убацити их у поглед на свет, у скуп схватања, у вредносни систем. Оне се прихватају као нужне, објективне, природне, постају део "здравог разума", део "науке", културне традиције, колективног искуства, индивидуалног искуства које се у форми "лукавства" и "животне мудрости" преносе на следеће генерације. У постпетооктобарском периоду јавном мњењу су посредством стручњака, спин доктора и партијских идеолога презентоване и понуђене веома интересантне истине. Но, поводом ових истина јавно мњење се хетерогенизовало и скоро поделило на два блока, што због својих особености, класно-слојних припадности, културолошких карактеристика, етничког порекла, што због намере самих центара моћи. Ова подела представља правилност у свакој земљи вишепартијског система, те нема посебног разлога за њену проблематизацију, но, с друге стране, она је била основа на којој је никла "теорија" о Две Србије. Теорија о Две Србије је у извесном смислу интегрални део поделе на европски и антиевропски блок/силе/странке. Она је интегрални део Идејне парадигме постпетооктобарског периода-утемељене на неолибералном концепту који и по питању друштвених подела има склоност стварању диференцијација на елиту и масу – инфериорни блок којим се руководи од стране елите. Легитимност нове идејне парадигме је обезбеђивана као и свему другоме позивањем на Европејство, односно довођењем у утилитарну везу ње саме као средства и Европе као коначног циља којем се тежи.

Дакле, у постпетооктобарском периоду на унутарполитичком плану имамо владајуће проевропске странке и од самих себе или од других назване и означене, антиевропске странке, затим имамо политичку реторику која у свом средишту има поделу и сукоб између подељених страна, тумачење самог сукоба као фантомског, нерешивог, тумачење подела као непремостивих. Парадигма блоковске поделе и сукоба између подељених страна посегнула је и за етичким категоријама добра и зла, као и за аргументима који проистичу из културне области. Ова парадигма је преузета из политичке реторике америчке државне администрације. Џорџ Буш је дискурс људских права заменио дискурсом борбе против тероризма, а сукобљене стране довео у везу са категоријама добра и зла. Оваква реторика која наглашава сукоб између сила добра и сила зла се појавила и у постпетооктобарској Србији. Но, постоји једна разлика. Америчка државна администрација је ову реторику инструментализовала у спољнополитичким односима и сукобима, а код нас је она употребљена у унутарполитичким сукобима. Иако је САД доживела напад 11. септембра 2001. године и мада је ограничила под утицајем реалне претње терористичког напада, људска права, она у својим грађанима није видела непријатеље. Силе зла су изван САД, и по њиховом тумачењу географски лоциране у Авганистану, Ираку, Ирану итд. Дакле, далеко од САД. Код нас је ова прича функционисала унутар земље. Проблем са овим је у следећем: када говоримо о некој политичкој странци, ми говоримо о њеној идеологији, њеним лидерима, члановима, но и о њеним бирачима. Узимајући у обзир чињеницу да је на последњим председничким изборима за Томислава Николића гласало око 2.150.000. грађана, говор о силама зла се односио на све њих.

VI

Иако се о декларацији о политичком помирењу коју су потписале ДС и СПС, инсистира на потреби превазилажења подела на радикално супротстављене и непријатељске блокове, прича о њима поново постаје актуелна. Током последњих председничких и парламентарних избора, Томислав Николић је покушао ову поделу да релативизује, истичући да је за сарадњу и са Истоком и са Западом и са ЕУ и са Русијом. Ови покушаји да се релативизује подела на европске и антиевропске странке су такође дошли до изражаја у његовом гласању за ССП. На овај начин Томислав Николић би извукао СРС из антиевропске и антизападне позиције. То значи да би превео 2.150.000. гласача на страну културних, образованих, писмених грађана Србије, те би једним потезом нестала сва она стока, безуби, неписмени дивљаци, зли људи. Сви би одједанпут имали зубе и постали људи. Но, ко би онда био објекат искључивања и понижавања? То не смеју бити националне мањине, жене, деца, хомосексуалци. С друге стране, конкуренција међу Европејцима би се повећала за два милиона нових Европејаца заинтересованих за пројекте евроинтеграционих процеса и "модернизације". Узбуна. Катастрофа. Шта радити? Нешто треба хитно урадити. Безуби су неопходни. Мрак је нужан. Угасите брзо светло.

Извлачењем Српске радикалне странке из антизападне и антиевропске позиције до које је саму себе довела, али и на коју је стално други наводе својим манипулацијама, све странке, од оне највеће, односно Демократске странке, па до оних малих, реално безначајних, попут Г17 минус, ЛДП, ЛСВ, би остале без супериорног положаја који произилази из њиховог проевропског опредељења, СРС би свима постала највећи конкурент. Удаљавањем од ултранационалистичке, антизападне идеологије, профил СРС би био садржајнији, богатији, спољнополитички адекватнији (узимајући у обзир промењене околности у свету насталих током прве деценије 21. века). Дакле, њен промењен профил, социјални-односно леви, суверенистички уз истовремено комплексан приступ спољној политици, био би у складу са тренутним трендовима и променама које се одвијају унутар Европске уније и у свету уопште. Но, неке се ово озбиљно није свидело. Резултат је разбијање Српске радикалне странке. Овим цепањем је створен двоструки ефекат. Прво, нестао је најозбиљнији конкурент владајућим странкама. Друго, цепањем СРС су створени услови за претходно смишљену "прекомпозицију политичке сцене" у Србији и отворен је простор за странке тзв. модерне европске деснице, које се надају да ће се, сада збуњени, гласачи СРС окренути њима. Та нада ће се временом показати као пријатна варка. Томислав Николић је проглашен издајником и тако дисквалификован у очима својих гласача, а СРС се, са друге стране, вратила самој себи и због тога остала таоц негативних дефиниција, одређења, атрибуција, квалификација, које су грађене годинама. Овим одређењима, СРС је осуђена да остане још дуго објекат понижавања, социјалних ускраћивања, борац за правду, државу, истину, суверенитет, патриотизам и да губи у тој борби од Европејаца у име бољег живота који долази са чланством у Европској унији. Она је вечни двомилионски патриотски, али зато некултурни, заостали, безуби Други, који мора да постоји како би Европејци у поређењу са њима увек имали предност сваке врсте, од предности у визијама, моћи, образовању, пристojности,

писмености, зубима, итд. Дакле ствар је враћена на почетак, ту смо ми

и ту су

они

, независно од тога ко припада нама, а ко њима. Диференцијација је социјална, политичка, спољнополитичка, економска, визионарска, нервна, психолошка, културна, етичка и естетска, етнопсихолошка, дијалектолошка, регионална, фатална.

VII

Упркос светској економској кризи чије евентуалне политичке и социјалне последице у земљама Запада не би требало потцењивати (промене ће се највероватније одвијати у смеру јачања левице и суверенистичког концепта – што не значи да ће доћи до распада ЕУ, без значајнијег јачања екстремне деснице), Србија ће највероватније остати на истом спољнополитичком курсу – чланство у ЕУ уз интензивнију сарадњу са Русијом, Индијом и Кином (за чега се, узгред буди речено, залагао управо Томислав Николић, односно СРС на последњим председничким и парламентарним изборима). До промене спољне политике Републике Србије би могло доћи само у ситуацији радикалних политичких и економских ломова или пак војних сукоба у свету. До тада циљ спољне политике остаје исти. Но, проблем са реализацијом овог циља нису само услови које поставља ЕУ. Овај процес омета унутарполитичка нестабилност за коју су одговорне и позиционе и опозиционе странке. Такозвана препрека није антиевропејство, које кад и не постоји бива стварано, препреку

производи читав низ фактора за које опозиционе странке нису одговорне.

1. Чланство Републике Србије у Европској Унији је циљ државне спољне политике. Али шта је држава? Шта то беше држава? Држава – то сам ја! Држава – то су моји земљаци! Пошто је спољна политика једна од најважнијих компоненти државне политике, она мора бити подржана општим друштвеним консензусом. Консензус није исто што и изборна већина. Када владајуће странке освоје већину оне имају основу за власт, али то не значи да постоји друштвени консензус око неких општих питања. Консензус није квантитативна него квалитативна категорија. С једне стране спољна политика захтева консензус, но, с друге стране, он је овде немогућ, јер политичка елита као врх владајућег слоја непрекидно продукује дихотомије, и непремостиве поделе које онемогућују управо постизање друштвеног консензуса. Стабилност процеса евроинтеграција је могућа само ако се прекине стварање мрака и антиевропски сила. Но антиевропске силе, и када не постоје замрачивањем и штедњом струје, гашењем сијалица помоћу више прекидача, бивају стваране како би владајући слој константно легитимисао своје надређене позиције и избацивао из привилегованих делова

социјалне структуре и из сектора финансијске, политичке моћи, друге.

2. Ако је циљ спољне политике чланство у ЕУ и ако се до тог циља долази спровођењем процеса европеизације, потребно је дефинисати актере овог процеса односно условно речено европеизаторе. Пошто два милиона гласача СРС сматрају антиевропејцима, они у старту испадају из овог процеса. Дакле, преостаје Друга Србија (која иде 300 година испред свог времена), идеолози алтернативног политичког система и алтернативне државе, постдржаве која је уствари преузела ингеренције некадашње модерне демократске државе. Ову постдржаву чине добрим делом невладине организације. Но, проблем са овим организацијама се не тиче само финансирања, нити њиховог идеолошког апарата. Проблем је и кадар, недовољно образован, који свим унутарполитичким проблемима, спољној политици, па и еврореформским процесима приступа на формалан начин. Формалност њихових приступа произилази из типа њиховог знања и врсте институционалних односа у којима се налазе, прожетих високим степеном ауторитарности, која се манифестује од њиховог понашања па до њиховог мишљења. Начин њиховог поимања света, људи, земље, политике, економије, културе, уметности је утемељен на унапред дефинисаним "истинама", на строгом детерминистичком обрасцу и непромењивим каузалним односима у којима нема места ни за милиметар одступања. Ако нас они демократизују, модернизују и европеизују, онда тешко нама.

3. Шта је уопште европеизација? У схватању и тумачењу европеизације Европејци праве две грешке. Овај процес, с једне стране, схватају као искључиво формалан процес, којег производећи антиевропске силе у унутарполитичке сврхе, фаталне и фамозне пре преке, претварају у принудни репресивни процес, који сада претворен у принуду чак и када не постоје препреке, одбијајући људе од себе, ствара те препреке. С друге стране, ако овом процесу не приступају формално претварајући га у принуду, они одлазе у другу крајност, сматрају га цивилизацијским процесом посредством којег се оријентална, заостала, некултурна, затуцана Србија претвара у Србију просвећеног грађанства. Тумачећи еврореформске процесе на овај начин, опет га претварају у принуду, намећући уверење да Србија треба да се одрекне саме себе, побегне од своје заостале природе. Заосталост је есенцијалнија што је више истичу, а ако је таква онда је и она препрека те је треба склонити. Дакле, по овом тумачењу наш циљ је Европа у коју никада нећемо ући јер смо ми сами, есенцијално и непромењиво заостали, препрека нама самима. Гордијев чвор. Нерешива контрадикција. Излаз немогућ. Једни су заостали и жртве сопствене заосталости, други Европејци су опет наше жртве, жртве наше глупости, неписмености, безубости. Што Србија има мање зуба, то је Европејцима теже, што им је теже, процес европеизације је такође тежи, те треба мало више новаца добити. Што је више новаца у рукама Европејаца то они више виде препрека, што је више препрека мање је зуба, што је мање зуба потребно је више новаца Европејцима. И тако у недоглед, бесконачно.

Пошто претпостављам да ове грешке неће бити исправљене, те да ће циљ спољне политике и даље бити чланство у ЕУ, процес европеизације ће и даље бити нестабилан, неутемељен на друштвеном консензусу, праћен "фаталним" поделама, међусобном искључивошћу, нетолеранцијом, социјалним искључивањем, монополизацијом од политички подобних, уз истовремену активност евентуалних субверзивних група чије је постојање у савременом свету више правилност него реткост. Ако свему томе додамо социјалну кризу која настаје са светском економском кризом, нестабилност политичког система, земље је скоро гарантована.

Што се тиче безубих антиевропејаца, они ће и даље постојати, ствараће их социјална криза, али и чиниоци који немају везе са овом кризом. Ствараће их и владајуће и опозиционе странке. Социјална несигурност ће преовладавати у редовима анти-Европејаца, а социјална сигурност у редовима Европејаца. Распоред слојева и људи у њима ће и даље имати везе са спољнополитичком парадигмом, страначким чланством, а легитимација оваквог распоређивања ће се обезбеђивати разним манипулацијама, пропагандом, и културним хијерархијама. Нижи слојеви, односно антиевропске силе ће се и даље осећати као мањина у сопственој држави. Остаће заостали, а Европејци ће и даље бити жртве њихове заосталости, епохални мисионари чија је мисија грандиознија што је наша заосталост већа.

VIII

Смисао антиевропски сила, мада не једини је индиректна легитимација европских сила чије постојање је ствар историјске нужности, прагматизма, геополитичких околности. Пошто антиевропске силе индиректно легитимишу европски, историјски нужан пут, њихово постојање је од епохалног значаја. Оне константно омогућују несмењивост владајућег слоја и непокретљивост унутар социјалне структуре. Што је више мрака, и замрачених сијалица, то светло добија више на важности. Да би европски пут био светлији, потребно је што више потамнити оне који би да се води јавна расправа не о нужности пута, него о начину на који се корача на њему. Они, који би да се води демократски дијалог, бивају осенчени сенкама Европљана. Са небеса изабрани такозвани Европљани корачају ауторитарно унапред зацртаним Данке Дојчланд путем, без одступања, док демократе тумарају осенчени њиховим сенкама. Успут им зуби испадају. Ем немају зубе, ем мрак пада на њих, ем их наводе да и они певају панкерску песму: „Данке, данке“. А ови баш то не би да отпевају и поручују: „Мало морген, ми никада нисмо волели Панк, готички рок итд“. На то им први одговарају: „Е кад је тако, од зуба нема ништа“.

IX

Европске силе су на власти скоро девет година. За тих девет година на владајућим позицијама се врте све време исти људи. Исти министри, исти представници НВО-а, исти уредници, исти аналитичари, исти уметници, исте естрадне звезде. За тих девет година је направљено неколико значајних потеза као што су повратак у УН, чланство у Савету Европе, успостављена је интензивнија сарадња са Кином и Русијом (2008), динар је био стабилан, плате и пензије су исплаћиване, људи су се колико толико психолошки стабилизовали, спречени су неки евентуални војни сукоби и већи социјални немири унутар земље. С друге стране, за тих девет година овај народ је био под енормним притисцима, третиран је као инфантилна неписмена маса/стока која треба да се суочава са злом, био је непрекидно манипулисан и застрашиван, претворио се у шпијунчиће, ауторитарце, писце радова о Паја Патку. У сваком мањој општини је најмање по 10.000 људи остало без посла, и тако широм земље од југа до севера, реформа просвете је у истој створила хаос, цена школовања је удесетостручена, привреда је распродата итд. Комбиновањем негативних економских ефеката привредне политике и атмосфере у којој се стално одвија жестока борба за моћ и власт, стална пропаганда, застрашивања и манипулације, стална понижавања и искључивања, та комбинација ствара отпор у којем су удружени политички и социјални моменти. До сада је било неколико стратегија помоћу којих је контролисан отпор. Једна од последњих, а можда то и јесте последња стратегија или средство, јесте мрак. Замрачивањем или самозатамњивањем се унапред делегитимише сваки скуп на којем би се испољио социјални или политички протест. Испољавање протеста је спречено. И у том спречавању се налази порекло и корен силе мрака. Ово последње нико није схватио осим 9,5 милиона становника ове земље.